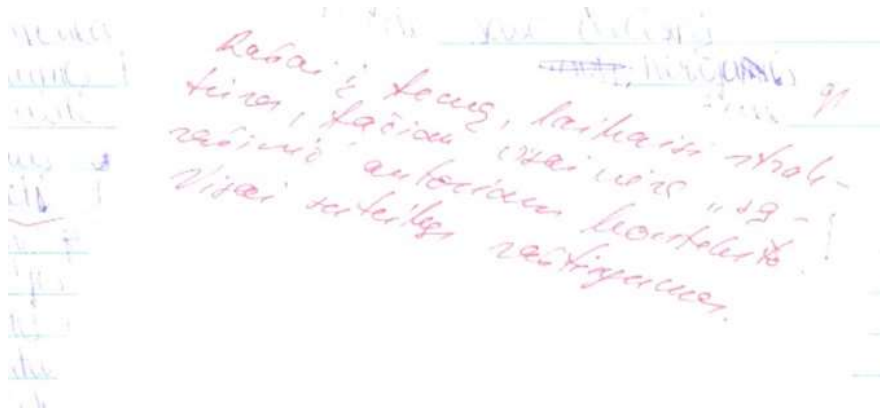

Ar aš rašau prasčiau už savo tėvus? Moksleivių raštingumas nuo 7 deš. iki šių dienų

Projekto „Mokslo pieva” ataskaita

Komandos vadovė:

doc. dr. Loreta Vaicekauskienė (LKI, VU)

Tyrimus atliko:

Gabija Kisieliūtė (VDU, psichologija, III kursas)

Austėja Agnietė Lašinskaitė (VU, psichologija, IV kursas)

Karolina Jankauskaitė (KTU, finansai, I kursas)

Vilnius, 2015

1. ĮVADAS

Viešojoje erdvėje šiandien dažnai sutinkame nuostatą, kad šiuolaikinių mokinių raštingumas smarkiai prastėja, kad jaunimas nebemoka lietuvių kalbos. Ją palaiko ir profesionalūs lietuvių kalbininkai. Tačiau teorinėje literatūroje teigiama, kad kalbos raidos, taip pat ir raštingumo, neigiami vertinimai gali būti mitas, žinomas jau nuo Antikos laikų (Bauer & Trudgill, 1998). Jei šimtmečius nesibaigiantys „kalbiniai skundai“ prastėjančia kalbos kokybe, be kita ko, suvelta tartimi, netinkamomis žodžių reikšmėmis ir, žinoma, netaisyklinga rašyba ir skyryba (Cameron 2000) būtų tiesa, šiandien iš tiesų turėtume nebesusikalbėti.

Šio projekto **tikslas** – išsiaiškinti, kiek reali raštingumo prastėjimo problema ir ar tikrai pamatuoti kaltinimai, kad šiandieninis jaunimas mažiau raštingas už savo tėvus.

Vykdamas projektą atlikti trys tyrimai:

- 1) Viešojo ir profesionalų (kalbininkų) diskurso analizė,
- 2) Diachroninė mokyklinių rašto darbų analizė (bandomasis tyrimas),
- 3) Rašymo motyvacijos tyrimas.

Viešasis ir profesionalų (kalbininkų) diskursas tirtas ieškant atsakymo į klausimus, kokia yra raštingumo samprata, kokios nurodomos raštingumo prastėjimo priežastys, kuo remiamasi vertinant raštingumą. Atlikti dabartinės internetinės žiniasklaidos ir diachroninis kalbininkų diskurso tyrimai. Pastarajam naudota Lietuvių kalbos instituto Sociolingvistikos skyriaus tekstų bazė „Apie kalbą 1960-2010 m. periodikoje. Šaltinių rinkinys“.

Bandomoji diachroninė mokyklinių rašto darbų analizė skirta rašto darbų apimties ir klaidų skaičiaus kitimui nustatyti, rašomų temų įvairovei ištirti. Tam naudotasi sociolingvistikos instituto anonimine moksleivių rašto darbų baze „Rašinėliai“. Ši bazė skirta tirti raštingumą plačiąja prasme – sukaupus pakankamai duomenų, bus galima patikrinti, ar dabartiniai moksleiviai daro kitokias klaidas nei jų tėvai, ar keičiasi keliama reikalavimai, mokytojų pastabos, kaip formuojasi raštingumo įgūdžiai ir daug kitų dalykų (žr. <http://rasineliai.sociolingvistika.lt/> ir iliustraciją žemiau).

Galiausiai, buvo tiriama 9-12 klasių mokinių nuomonė apie rašymą mokykloje, susiejant su platesne raštingumo samprata, į kurią įeina gebėjimas kurti tekstą, ir su rašymo motyvacija. Tam sudaryta internetinė anketa, kuri patogiosios atrankos būdu buvo pateikta 9-12 klasėse besimokantiems moksleiviams.

Toliau pateikiamus tyrimus atliko ir ataskaitą rengė:

Austėja Agnietė Lašinskaitė (teorijos apžvalga, kalbininkų raštingumo diskurso, mokyklinių darbų temų ir rašymo motyvacijos tyrimai)

Gabija Kisieliūtė (viešojo diskurso ir mokinių kalbos taisyčių tyrimai)

Karolina Jankauskaitė (rašinių apimties skaičiavimai ir raidos tyrimas, atskaitos apipavidalinimas).

Ataskaitą redagavo projekto vadovė Loreta Vaicekauskienė.

2. Raštingumo sąvoka ir raidos vertinimas

Raštingumo (angl. *literacy*) sąvoka plati. Dažnai raštingumas apibrėžiamas kaip komunikacija naudojant regimus kodus (raides) (Besnier, 2000). Kalba, o ypač raštas siejasi su didžiųjų civilizacijų, kultūrų atsiradimu (Goody & Watt, 1963), todėl raštingumas negali būti apibrėžiamas tik kaip rašymas, iš tikrųjų raštingumo sąvoka yra platesnė, priklauso nuo konteksto, visuomenės, komunikavimo normų. Komunikacija taip pat negali būti apibrėžiama tik skaitymo ar rašymo įgūdžiais, kurie galėtų priskirti prie raštingumo reiškinių mikrolygmenų. Makrolygmuo galėtų būti žiniasklaidoje atsispindintys rašymo ir skaitymo įgūdžiai (tačiau tai irgi tėra nedidelė raštingumo reiškinių detalė). Raštingumo svarbą raštingumo kaip reiškinių platumą galima pastebėti istorijoje (Besnier, 2000). Pavyzdžiui, carinės Rusijos okupuotoje Lietuvoje buvo uždrausta lietuviška spauda. Tuo pačiu būtent su raštingumu susiję reiškiniai (konkrečiau, lietuviška spauda, knygnešystė, slaptos mokyklos) tapo pasipriešinimo kultūrinei ir politinei priespaudai simboliais. Kaip ir kiti žmonijos egzistavimo aspektai, raštingumas yra svarbus socialiniams ir kultūriniais žmonijos gyvenimo aspektams (Besnier, 2000).

Scribner (1988, cit. iš Hull & Hernandez, 2008) raštingumo apibrėžimą skiria į tris dalis: raštingumas – tai adaptacija, išsilaisvinimas ir šventumas (angl. *state of grace*). Galbūt šis apibrėžimas perdėm romantizuotas, tačiau jis parodo, kad raštingumo tapatinti vien su rašybos įgūdžiais ar kalbos kultūra negalima. Raštingumas yra kultūroje įsišaknijusi socialinė praktika (Hull & Hernandez, 2008). Raštingumo sąvoka dažnai susiaurinama. Resnick ir Resnick (1977, cit. pg. Hull & Hernandez, 2008) raštingumo sąvokos analizė parodė, jog šios sąvokos aiškinimas varijuoja nuo „gebėjimo užrašyti savo vardą“ iki „gebėjimo perskaityti ir suprasti mokykloje pagal klases užduodamus tekstus“ ir iki „gebėjimo perskaityti nepažįstamus tekstus bei parašyti mokslinę esė“.

Taigi raštingumas yra glaudžiai su kultūra susijęs komunikacijos būdas, apimantis kelis lygmenis. Tai būtų žmogaus sugebėjimas naudoti kalbą ir raštą, skirtingos kalbos ir jų raida, žiniasklaida, švietimas ir jo sistema, galų gale, ir kiekvieno individo žinios apie kalbą, gebėjimas ją tikslingai (ir galbūt taisyklingai) naudoti.

Pasaulyje (ir Lietuvoje) dažnai kalbama apie raštingumo krizę, ypač pabrėžiama, jog už ją atsakingi yra būtent jaunuoliai, paaugliai (Vacca & Alvermann, 1998). Ar tikrai galima vadinti raštingumą kriziniu, jeigu didžioji dalis šiuolaikinio pasaulio žmonių geba rašyti ir skaityti (Vacca & Alvermann, 1998)? Taip pat, ar tikrai raštingumas taip smarkiai blogėja? Zigmo Zinkevičiaus „Lietuvių kalbos istorijoje“

rašoma, kad „kuriantis Lietuvos valstybei net apie 44 proc. gyventojų nemokėjo lietuviškai rašyti“ (Zinkevičius, 1992: 214). Šiais laikais Lietuvoje 98,3 procentai žmonių nuo 10 metų ir vyresni turi pradinį ir/ar aukštesnį išsilavinimą, prie neraštingų žmonių priskirta 0,2 procentai visų vyresnių nei 10 metų gyventojų, be to, 78,5 procentai žmonių moka bent vieną užsienio kalbą (2011 metų statistikos departamento gyventojų surašymo duomenys, Lietuvos statistikos departamentas, 2013)

Jeigu naudotume platesnę raštingumo sąvoką, pastebėtume, jog net ir kai kurie nesugebantys rašyti ar skaityti asmenys sugeba kalbėti ir reikšti savo mintis, tikslingai naudoti kalbą savo poreikiams patenkinti. Net jeigu tyrimais įrodytume, kad paaugliai prastai rašo ar skaito, turėtume atsižvelgti ir į jų nemokyklinį raštingumą (Vacca & Alvermann, 1998), pavyzdžiui, gebėjimą naudotis kompiuterinėmis technologijomis, kitų kalbų naudojimą. Tai svarbu ir dėl to, kad raštingumas glaudžiai siejasi su veiklos aktualumu ir motyvacija ją atlikti. Motyvacijos stiprumas ir kokybė siejasi su geresniais veiklos rezultatais ir pasitenkinimu (Vallerand, Pelletier, & Koestner, 2008). Motyvacija stipresnė ir ilgalaikiškesnė, kai atliekama užduotis įdomi, aktuali ir prasminga (Wilson, Mack, & Grattan, 2008). Taigi plačiai suprasdami raštingumą turėtume atkreipti dėmesį ir į motyvuotumą būti raštingu, taip pat į ugdomus gebėjimus kurti autentišką, aktualų tekstą.

3. Rezultatai

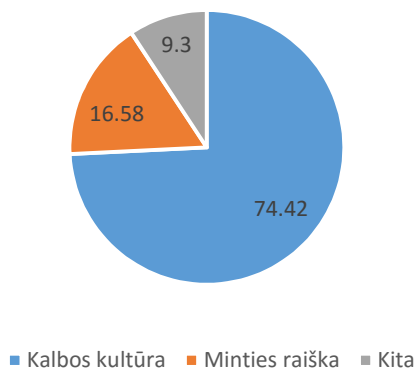
3.1. Viešojo ir profesionalų (kalbininkų) požiūrio į raštingumą ir jo raidą tyrimas

Kalbininkų sukurti straipsniai buvo ieškomi Lietuvių kalbos instituto Sociolingvistikos skyriaus tekstų bazėje „Apie kalbą 1960-2010 m. periodikoje. Šaltinių rinkinys“. Šioje elektroninėje bazėje talpinami reprezentatyviai atrinkti tekstai, kuriuose rašoma apie lietuvių kalbą ir jos standartizacijos problemas. Iš viso šioje bazėje galima rasti daugiau nei tūkstantį istorinių straipsnių, apžvalgų, dokumentų, kronikų, straipsnių iš profesinės ir populiarios kalbos klausimams skirtos spaudos. Visi šie tekstai buvo parašyti 1960–2014 metais. Įvedus raktažodį „rašting*“, buvo rasti 43 su raštingumu ir jo raidos vertinimu susiję straipsniai (nuo 1965 iki 2013 metų). Šie straipsniai buvo išnagrinėti atsakant į tris klausimus: kokia yra raštingumo samprata straipsnyje; kaip vertinama raštingumo raida; kokiais argumentais remiamasi vertinant raštingumo raidą.

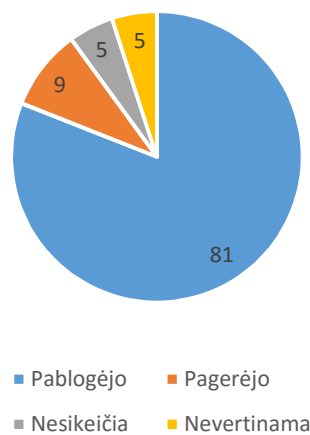
Atliekant viešojo diskurso analizę buvo naudojama internetinė paieška su raktažodžiais „raštingumas“, „rašymas“ ir „beraščiai“. Didžioji dalis straipsnių buvo atmesta, kadangi orientavosi į kitas raštingumo rūšis: medijų, skaitmeninį, kompiuterinį, finansinį, psichikos sveikatos raštingumą ar emocinį

raštingumą. Buvo ieškoma straipsnių, kuriuose būtų kalbama apie raštingumo sampratą, apie veiksmus, darančius įtaką raštingumo sampratos kitimui, pačią raštingumo raidą ir kokiais informacijos šaltiniais remiamasi, kalbant apie raštingumą. Šiuos reikalavimus atitiko penkiolika 2011-2015 metais publikuotų straipsnių.

Raštingumas kalbininkų diskurse dažnai apibrėžiamas kaip kalbos kultūra arba net kaip sąlyga kalbos kultūrai (raštingumas yra kaip pradinis etapas formuojant kalbos kultūrą), taip pat dažnai kaip „gebėjimas taisyklingai rašyti“. Tokia siauroji raštingumo samprata pateikiama 74 proc. rastų tekstų. 17 proc. straipsnių apie raštingumą kalbama platesne prasme – tai ne tik gebėjimas taisyklingai rašyti, bet ir gebėjimas reikšti mintį, pasakyti tai, ką norima pasakyti. Likusiuose 9 proc. straipsnių raštingumas prilyginamas valstybinio lietuvių kalbos egzamino rezultatui arba nacionalinio diktanto rezultatams (žr. 1 grafiką). Platesnė raštingumo samprata populiareesnė nuo nepriklausomybės pradžios (tik viename iš sovietinių laikų straipsnių pateikiama būtent tokia raštingumo samprata).

1 grafikas. Raštingumo samprata kalbininkų straipsniuose

2 grafikas. Raštingumo raidos vertinimas

Atliekant viešojo diskurso analizę labiausiai išsiskyrė dvi raštingumo sampratos: raštingumas siaurąja prasme, akcentuojantis lietuvių bendrinės kalbos normas ir jų laikymąsi, bei raštingumas plačiąja prasme, kaip gebėjimas pasirinkti mums vertingą ir reikalingą informaciją. Kai raštingumas vertinamas siaurąja prasme, tikinama, jog jis blogėja.

Taip pat ir didumoje (81 proc.) kalbininkų straipsnių rašoma, kad raštingumas pablogėjo. Kai kuriuose straipsniuose taip teigiama kategoriškai, pvz.:

„*Rašo kaip kalba, o kalba prastai*“ (Klimavičius, 1983)

„*Auginami beraščiai*„ (Paulauskienė, 1998)

„*Akivaizdus kritinės lietuvių kalbos padėties požymis – moksleivių raštingumo smukimas*“
(Čižikienė, 2008)

Kitur kalbama apie tai, jog raštingumas nėra labai blogas, tačiau jį reikia gerinti. 9 proc. straipsnių kalbama apie pagerėjusį raštingumą, 5 proc. teigiama, jog visada būna ir raštingų, ir mažiau raštingų žmonių. Likusiuose 5 proc. kalbininkų straipsnių apie raštingumo raidą nekalbama (žr. 2 grafiką). Analizuojant duomenis nerandama, jog požiūris į raštingumo raidą kistų laike – apie blogėjantį raštingumą dažniausiai kalbama ir sovietiniais laikais, ir nepriklausomoje Lietuvoje. Kalbėdami apie raštingumo raidos pablogėjimą, kalbininkai retai įvardina, nuo kada jis pradėjo blogėti. Kai kuriuose straipsniuose kalbama, jog raštingumas blogėti pradėjo nuo Rusijos okupacijos pradžios, o tarpukario laikų raštingumas laikomas idealu. Tačiau daugumoje straipsnių apie blogėjimo pradžią nekalbama. Vertindami raštingumą siaurąja prasme, viešajame diskurse autoriai pažymi, jog jis mažėja. Ne vienas autorius pažymėjo, jog didžiausia problema – informacijos fragmentiškumas, kuris sutrikdo pasaulio suvokimą bei rišlią minčių seką. Atkreiptas dėmesys į sugriežtėjusias normas. Vertinant raštingumą plačiąja prasme sutinkama, jog jis auga.

Kuo remiamasi teigiant, kad raštingumas blogėja? Dažnai kalbininkų minimi valstybinių lietuvių kalbos egzaminų rezultatai – tačiau remiamasi tik vienerių metų rezultatais, nėra nuorodų į ilgalaikes analizes; mokytojų nuomonės – paprastai remiamasi kurio nors vieno mokytojo pasisakymu. Taip pat remiamasi ir filologijos studentų rašiniuose randamomis klaidomis, spaudoje daromomis klaidomis – tačiau vėl nėra nuorodų į sistemingus tyrimus ir analizes, dažniausiai kliaunamasi vieno dėstytojo ar mokytojo pastebėjimais ir jo studentų vertinimais. Viešajame interneto diskurse išskiriamos panašios raštingumo blogėjimo priežastys: mažėjantis knygų skaitymas, šiuolaikinių komunikacijų įtaka, bendravimo fragmentiškumas, švietimo sistema. Nuomonės pagrindžiamos bandomųjų valstybinių egzaminų rezultatais, Nacionalinio diktanto rezultatais, 2011 m. tarptautinio raštingumo ir skaitymo gebėjimų tyrimo rezultatais, mokytojų patirtimi. Taip pat remiamasi 2012 metų rašinių kokybine analize, įvairiais tyrimais apie moksleivių skaitymo ir rašymo įgūdžius, kurių validumas nėra nurodomas, mokytojų apklausomis apie raštingumo mažėjimo priežastis.

Daugelis autorių kalba apie raštingumą platesne prasme, tačiau kalbėdami apie jo raidą, remiasi klaidų skaičiumi tekstuose, egzaminų ar diktantų rezultatais, kas iš tikrųjų nukreipta į raštingumo siaurąją prasme sampratą. Taip pat išskiriamas švietimo sistemos statiškumas, nuoseklumo švietimo sistemoje nebuvimas, nepavykę eksperimentai, negalėjimas prisitaikyti prie pokyčių, lanksčiai reaguoti į pasikeitusį gyvenamąjį laikotarpį, jo keliančius iššūkius. Raštingumo suvokimas priklauso ir nuo to, kokiomis priemonėmis jis yra matuojamas. Kaip problema išskiriama patrauklių bibliotekų nebuvimas, žema mokytojų kvalifikacija, žinių patikrinimo metodai, orientuoti tik į atsakymo pasirinkimą, bet ne samprotavimą, neigiamos raštingumo vertinimo tendencijos viešojoje erdvėje. Raštingumo vertinimui turi įtakos to, ko mokoma mokykloje, ir egzamino turinio neatitikimas. Vertinimas, kaip teigiama, yra subjektyvus, užduotis rengia nuo praktikos nutolę akademikai. Kaip dar viena raštingumo menkėjimo priežastis nurodomos SMS žinutės ir elektroniniai laišakai, dėl kurių imama rašyti be lietuviškų rašmenų.

Kalbininkai taip pat bando paaiškinti, kodėl raštingumas blogėja. Iki 1989 metų straipsniuose rašoma, jog mokyklose per mažai mokoma dailyraščio, jog prisideda rusų kalbos įtaka, tarmių maišymasis. Naujesniais laikais kalbama apie elektroninės aplinkos spaudimą, per dažną anglų kalbos naudojimą. Taip pat teigiama, kad raštingumas blogėja ir dėl vertybinių pokyčių, pavyzdžiui, remiamasi tuo, kad jaunuoliai nebegebia vasario 16-osios šventės, o tai, pagal straipsnio autorių reiškia, kad jie nebemyli Lietuvos, todėl jiems nerūpi kalba. Senesniuose ir vėlesniuose straipsniuose yra ir panašių paaiškinimų apie raštingumo prastėjimą – skundžiamasi prastais mokykliniais vadovėliais, prasta šnekamąja kalba, netaisyklinga kalbos vartosena žiniasklaidoje, politikų nesirūpinimu kalba (bendrai ir mokyklose). Atlikta straipsnių analizė rodo, jog trūksta objektyvių kriterijų, tyrimų raštingumo raidai įvertinti, tačiau ji vis tiek vertinama (dažnai remiantis subjektyviais ir nemoksliškais kriterijais).

Beveik visuose viešojo diskurso straipsniuose sutinkama, jog šiandieniniame kompiuterizuotame pasaulyje raštingumo, kaip mokėjimo skaityti ir rašyti, sklandžiai dėstyti mintis ir laikytis bendrinės lietuvių kalbos normų, yra negana. Raštingumas siejamas su šnekos ir rašto visuomenės perėjimu į skaitmeninę visuomenę. Vis dėlto daugiausia dėmesio viešai nuomonę reiškiantys autoriai susitelkia į siaurai suprantama raštingumą. Jaunimo viešojoje erdvėje kuriamo turinio jie nelaiko raštingumu, traktuoja jį kaip epizodišką, fragmentišką minčių užrašymą.

3.2. Diachroninė mokyklinių rašto darbų analizė

Ši tyrimo dalis atlikta remiantis jau minėta Lietuvių kalbos rašto darbų baze „Rašinėliai“. Tirta skirtingais pjūviais renkantis iš: gimnazijos lygmens (9–12 kl.) rašinių ir interpretacijų, iš viso tyrimo metu bazėje buvusių 346 darbų (234 merg. ir 112 vaikinų). Pagal laiką rasti darbai pasiskirstė taip:

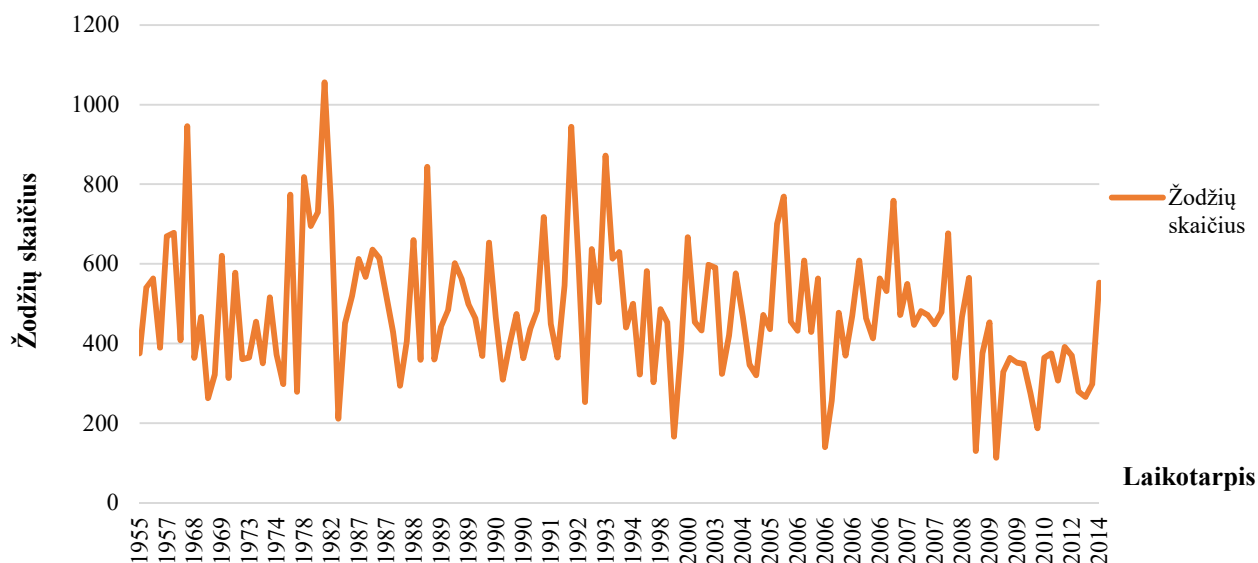
- 1) 1940–1960: 13 darbai,
- 2) 1961–1989: 136 darbai,
- 3) 1990–2000: 85 darbai,
- 4) 2001–2015: 112 darbų.

Geografinis rašto darbų pasiskirstymas buvo toks: Vilnius: 126, Kauno apskritis: 55, Alytaus apskritis: 33, Panevėžys: 24, Marijampolė: 21, Panevėžio apskritis: 16, Kaunas: 12 ir kt. Atliekant tolesnius tyrimus duomenis reikės geriau balansuoti pagal laiką (dabar labiau reprezentuojamas dabartinis laikotarpis), geografiją ir lytį.

3.2.1. Rašinių apimtis

Remiantis bazės duomenimis buvo atrenkami rašiniai išsiaiškinti, kaip kito rašto darbų apimtis laiko atžvilgiu. Bazėje yra įtraukti rašto darbų rūšiavimo kriterijai. Remiantis jais buvo atlikta moksleivių darbų paieška. Visų pirma, rašto darbai buvo išfiltruoti pagal autoriaus lytį, klasę, darbo žanrą bei parašymo metus. Buvo stengiamasi parinkti tiek merginų, tiek vaikinų rašto darbų bei buvo analizuojami aukščiausios mokyklinės pakopos, 11–12 klasių mokinių rašiniai. Tyrimui atlikti buvo pasirinkti du rašto darbų žanrai: interpretacija ir rašiniai. Analizuojamasis laikotarpis apėmė 1955–2014 metus. Išfiltravus darbus pagal pasirinktus kriterijus, gauti rezultatai buvo dar kartą atrenkami, remiantis autoriais. Stengiamasi atrinkti rašto darbus, kad būtų ne daugiau kaip trys to paties autoriaus darbai.

3 diagramoje pavaizduoti gauti duomenys, atskleidžiantys mokinių rašto darbų apimtį nuo 1955 iki 2014 metų.

3 diagrama. Mokinių rašto darbų apimtis 1955 – 2014 metais

Galima teigti, kad analizuojamuoju laikotarpiu rašinių apimtis nors ir ryškiai svyravo, tačiau išlaikė panašų vidurkį, apie 400-600 žodžių. Tačiau nuo 2008 metų galima pastebėti mokinių rašinių apimties mažėjimą. Šio laikotarpio rašinių apimtis tesiekė tik apie 200-400 žodžių. Remiantis preliminariais analizės duomenimis buvo pastebėta tendencija, kad rašinių apimtį lemia tiek rašinio pobūdis, tiek asmens lytis. Kaip yra žinoma, rašinys yra labiau samprotaujamojo pobūdžio, o interpretacija daugiau kito asmens rašto darbo aiškinimas bei komentavimas. Pagal analizės duomenis yra gauti rašinio bei interpretacijos apimties vidurkiai. Rašinių apimtis vidutiniškai buvo 406 žodžiai, o interpretacija 490 žodžių. Gali būti, kad rezultatus lėmė tai, kad mokiniai, rašydami interpretacijas cituoja analizuojamų autorių žodžius. Taip pat skiriasi rašinių apimtis, atsižvelgiant į rašančiojo lytį. Šiam vidurkiui apskaičiuoti buvo atrinkti 234 moterų ir 112 vyrų rašto darbai. Analizuojamuoju laikotarpio metu moterų vidutinė rašinių apimtis siekė 476 žodžius, o vyrų – 439 žodžius.

Patikrinus duomenis SPSS t-testu paaiškėjo, kad rašinių apimties kitimas nėra statistiškai reikšmingai nei laike, nei pagal lytį. Taigi galima teigti, kad šiandien mokiniai rašo tokios pačios apimties rašto darbus kaip ir anksčiau.

3.2.2. Rašto darbų taisyčių analizė

Išnagrinėti 129 vienuoliktos ir dvyliktos klasės rašiniai ir interpretacijos, rašyti nuo 1955 iki 2013 metų. Šis darbų skaičius atsirinktas iš duomenų bazės kaip atrankos kriterijų naudojant:

- 1) darbo taisyumą (analizei atrinkti tik mokytojų taisyti darbai);
- 2) autoriaus darbų skaičių (į galutinę analizę traukta ne daugiau kaip du to paties autoriaus vienu metų darbai).

Patikrinus SPSS atrinktuosius darbus iki Nepriklausomybės ir po jos, tiek lyties, tiek darbų vertinimo atžvilgiu darbai buvo pasiskirstę panašiai, taigi laikotarpiai buvo lygintini. Buvo skaičiuojamos tos rašinių ir interpretacijų klaidos, kurias mokytojas pažymėjo paraštėje. Klaidos buvo skaičiuojamos rankiniu būdu ir skirstomos į gramatikos, rašybos, skyrybos, stiliaus ir kalbos kultūros klaidas.

Gramatikos klaidoms priskirtos klaidos, kai buvo netinkamai pavartotas žodžio linksnis ar skaičius. Pavyzdžiui, *lietuviškui žodžiui* (vietoj *lietuviškam žodžiui*), *visuomeniniui* (vietoj *visuomeniniam*) *jaunas žuvėdra* (vietoj *jaunos žuvėdros*), *herojo paveikslas* (vietoj *herojaus paveikslas*), *už vagio* (vietoj *už vagies*) ir pan.

Rašybos klaidoms priskirtos praleistos raidės, neuždėtos nosinės, parašyta ne ta raidė, neįskaitomas raštas ar vartojimo kartu ir atskirai atvejai. Tarp rašybos klaidų dominavo rašymo kartu ir atskirai klaidos (*poto*, *neveltui*, *netokia*, *o gi*) ir nosinių raidžių rašybos klaidos (*grįžau syki*, *grąžinti (savo gimtąją kalbą)*, *susimastome*). Taip pat mokytojos dažnai žymėjo kaip klaidas, kai nebuvo įskaitomas moksleivio raštas, ant raidžių nebuvo uždėtas taškas ar pan. Kartais raidė matoma, tačiau sunkiau įžiūrima – klaida vis tiek pažymima. Mokytojos šias klaidas pažymėdavo ir pastabose po darbu: „*dar kartą parašysi „galbūt“ skyrium, rašysiu dvejetą! Tikiuosi šį kartą tai buvo akies klaida.*“ (1993 m.)

Kaip stiliaus klaidos žymimos tokios moksleivių rašinių vietos, kurių minties mokytojai ne iki galo suprato. Kai kuriais atvejais mokytojos žymi klaidas mokydamos moksleivį, kaip turi atrodyti sklandus tekstas, kitais atvejais nėra aišku, dėl ko vieta yra pabraukta ar pataisyta, taisyimas išreiškia subjektyvų mokytojo požiūrį. Pavyzdžiui, mokytoja pabraukusi vietas: *prasideda vargonų gaudesiu; dvasinė artuma tarp poeto ir iliuzijos; gyvenimas yra liaudiškas, darbštus; net kulinariją, kurios neatstumia ir svetimšaliai; turi laikytis už rankos gimtinei; simbolinio taško jausmams; pagrindinė posmo spalva; tie laukai buvo užpilti.*

Kaip skyrybos klaidos dažniausiai žymėti ne vietoje padėti ar nepadėti kableliai. Kalbos kultūros klaidomis laikytos tos klaidos, kurios prieštarauja lietuvių kalbos kultūros normoms. Pavyzdžiui, *televizinė laida* ištaisyta į *televizijos laidą*; *sulyginama su Dievu* ištaisyta į *palyginama su Dievu*; pabraukti žodžiai *klasiokai*, *barankų* ir kt.

Atlikta darbuose rastų klaidų analizė šimtui žodžių iki 1989 ir po 1989 metų. Iš lentelės galime matyti nedidelį klaidų skaičiaus padidėjimą visose klaidų kategorijose, išskyrus gramatines klaidas.

Mokytojų pažymėtų klaidų skaičius šimtui žodžių	Iki 1989:	Po 1989:
Skyryba	0,3	0,4
Rašyba	0,2	0,3
Stilius	0,2	0,4
Kalbos kultūra	0,0	0,1
Gramatika	0,0	0,0

1 lentelė. Klaidų skaičius šimtui žodžių

Skyrybos klaidų padidėjo nuo 0,3 iki 0,4 klaidos šimtui žodžių, rašybos klaidų padidėjimas taip pat siekia 0,1 klaidos šimtui žodžiui. Kalbos kultūros klaidų buvo beveik nežymima iki 1989 metų, tačiau po 1989 šių klaidų skaičius šimtui žodžių jau buvo 0,1. Gramatikos klaidų tiek iki 1989, tiek po 1989 metų žymima beveik nėra, o stiliaus klaidų skaičius išaugo daugiausia – 0,2 klaidos šimtu žodžių.

Nėra aiškios tendencijos rodančios, kad specifinio pobūdžio klaidos būtų būdingos vienam laikotarpiui – tiek iki 1989, tiek ir po jų moksleiviai darė rašymo kartu ir atskirai klaidas, kartais pamiršdavo nosines raides ar ne ten uždėdavo kablelius. Visgi po 1989 padaugėjo žymimų stiliaus klaidų, taip pat mokytojų žyminčių klaidas už neaiškų raštą.

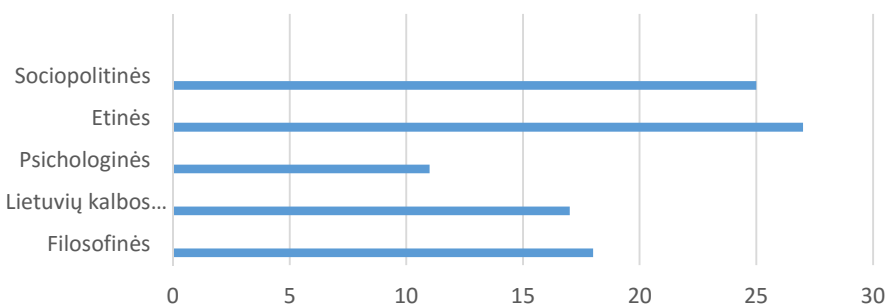
Atmetus diskurse vyraujančias nuostatas, kurios veikiausiai remiasi į gana savotišką raštingumo sampratą („neraštingas, kuris nemoka dailiraščio“) arba kultūrinę nostalgiją, kad dabar viskas blogiau, jaunimas nebe toks („bendravimo fragmentiškumas“, „vertybiniai pokyčiai“), lieka toliau išvardintos išvados ir jų mūsų duomenys nepatvirtina:

- 1) Rusų/anglų kalbos įtaka – darbų analizė neparodė tokios įtakos,
- 2) Prasta švietimo sistema – rašto darbų apimtis ir turinys nerodo ryškiausio kitimo,
- 3) Žiniasklaidos vartojama „prastakalbė“ – analizė neatskleidė, jog taisomi dalykai glaudžiai sietųsi su žiniasklaidos kalba,
- 4) Elektroninės aplinkos spaudimas, šiuolaikinių komunikacijų įtaka – nematyti, kad mokiniai „švepluotų“ ar rašytų santrumpomis, kas būdinga elektroniniams žanram,
- 5) Mažėjantis knygų skaitymas – tai galėtų būti susijęs su temų ir autentiško turinio problemomis, tačiau šiame projekte skaitymas netirtas. Autentiškų temų klausimas bus aptariamasis toliau.

3.2.3. Rašinių temų analizė

Pirminiam rašinių temų aktualumui tyrimui, skirtam išryškinti problemas, buvo išanalizuota 133 (visi duomenų bazėje tyrimo metu esantys) 9–12 klasių rašiniai ir jų temos. 47 rašiniai buvo rašyti vaikinių, 86 merginų. Tirti rašiniai buvo parašyti 1954–2015 metų laikotarpiu.

Sukategorizavus temas (žr. 4 grafiką) gauta, jog pačios dažniausios rašinių temos yra *etinės* (aptariančios laisvę, laimę, draugystę, šeimą, žmogų kaip vertybę) ir *sociopolitinės* (aptariančios kaimo ir miesto skirtumus, narkomaniją, kompiuterių ir interneto naudojimą, ekologiją).

4 grafikas. Bendras rašinių temų kategorijų dažnumas

Taip pat dažnos *filosofinės* temos (dažniausios apie gyvenimo prasmę) ir dažnai rašoma apie *lietuvių kalbos, literatūros ar poezijos prasmę* bei reikšmingumą. Dažnos ir psichologinės (dažnai – savęs ieškojimo) temos. Atsižvelgiant į rašinių rašymo datas nustatyta, kad iki maždaug 1988 metų beveik visuose rašiniuose buvo minimi sovietų sąjungos privalumai Lietuvai, literatūrai, giriamas Leninas bei Stalinas (pvz. „Leninu tikim, Leninu sekam“ (1980, Panevėžys), „Leninas už visus gyvuosius gyviausias“ (1980, Panevėžys), „Dvidešimt metų Tarybų Lietuvai“ (1960, Panevėžio apskr.). Nuo 1988

metų matomas ryškus pasikeitimas – rašiniuose labai dažnai minimas Sąjūdis, laisvės, taikos ir nepriklausomybės idėjos, kalbama apie tautinį tapatumą. Nuo 1993 metų daugėja temų apie gyvenimo prasmę, vertybes, lietuviybę. Paliečiamos kompiuterių, žiniasklaidos, kitos socialinės (pvz. narkomanijos) temos.

Antroje lentelėje pateiktos rašinių kategorijos, jų aprašymai ir kitimas laike.

Kategorija	Kategorijos aprašymas	Kitimas laike	Pavyzdžiai (pavadinimai)
Etinės temos	Laisvė, laimė, draugystė, šeima kaip vertybė, žmogus kaip vertybė, gėris ir blogis, tiesa.	Dažna nuo 2001 metų	„Už ką gerbiu žmogų?“ (1991, Panevėžys); „Esu vieno lizdo paukštis“ (2006, Utenos apskr.); „Ar įmanoma išlikti stipriam?“ (2008, Panevėžys)
Sociopolitinės temos	Kaimo ir miesto skirtumai, tautinė tapatybė, narkomanija, kompiuterių, interneto, naudojimo nauda ir žala, ekologija ir rūpestis gamta.	1988-1992 m. padaugėja rašinių apie tautinę tapatybę, ekologiją.	„Žiedais papuošim žemę“ (1988, Vilnius); „Vardan tos Lietuvos vienybė težydi“; (1989, Vilnius), „Bijau dėl ežerų ir upių“ (1989, Vilnius), „Kompiuteris – draugas ar mašina“ (1995, Vilnius)
Filosofinės temos	Mėginama atsakyti į klausimą, kokia yra gyvenimo prasmė, tikslas.	Išpopuliarėja nuo 1990 m.	„Gyvenimas neturi juodraščio“ (1990, Vilnius), „Kas yra žmogus, jei jau pasauly aukščiausias gėris – valgymas ir miegas?“ (2006, Utenos apskr.)
Lietuvių kalbos ir literatūros svarba	Lietuvių kalbos, poezijos, literatūros prasmė.	Šių temų kitimas laike Nepastebėtas	„Rašytojai - žmonių sielos inžinieriai“ (1954, Panevėžio apskr.), „Tokia ji paprasta, brangi, sava lietuviška knyga pirmoji“ (1980, Panevėžys), „Mintys, kilusios paminėjus Maironį“ (1987, Vilnius)
Psichologinės temos	Savęs ieškojimas, paauglystės maištas.	Išpopuliarėja nuo 2008 m.	„Skausmingas savęs ieškojimas - amžinoji žmogiškosios būties problema“ (2010, Marijampolė), „Jaunimo maištas prieš vyresniąją kartą - noras matyti pasaulį gražesni“ (2011, Panevėžys)

2 lentelė. Rašinių kategorijos, jų aprašymai, kitimas laike bei pavyzdžiai

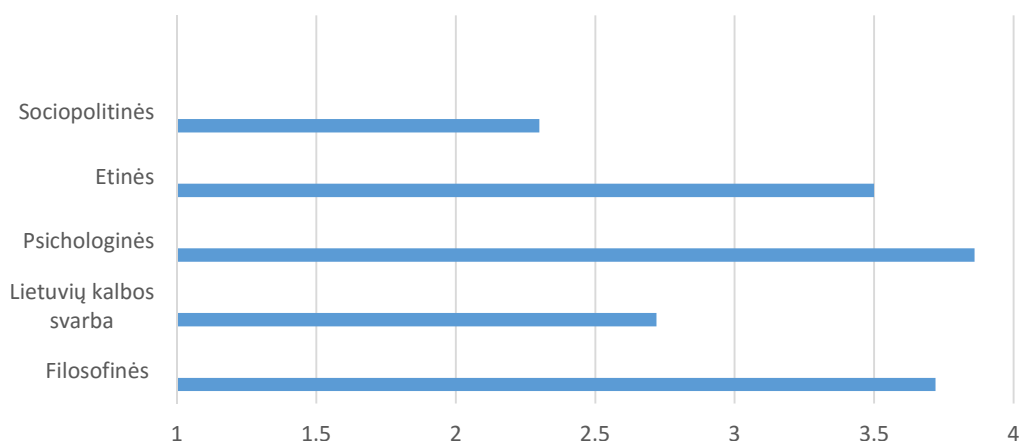
3.3. Mokinių motyvacijos tyrimas

Mokinių motyvacijai tirti sudaryta anketa iš septynių klausimų. Klausama, kokia tema mokiniai patys rinkęsi rašyti rašinį; ar sunku sugalvoti tokią temą; ar mokiniai išsako savo mintis rašydami rašinius; kokio tipo rašinius mokiniai labiausiai mėgsta rašyti; toliau buvo pateikiama 16 rašinių temų, išskirtų atliekant diachroninę mokyklinių rašto darbų analizę „Rašinėlių“ bazės pagrindu. Mokiniai buvo

paprašyti įvertinti kiekvienos temos įdomumą skalėje nuo 1 iki 4. Pabaigoje mokiniai turėjo atsakyti į keletą demografinių klausimų.

Apklausoje dalyvavo 9–12 klasių mokiniai iš Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos. Iš viso tyrime dalyvavo 163 mokiniai – 22 vaikinai ir 131 merginų (10 mokinių savo lyties nenurodė). 12 proc. dalyvių tyrimo metu mokėsi devintoje klasėje, dar 12 proc. dešimtoje, 34 proc. vienuoliktoje ir likę 34 proc. dvyliktoje klasėje. Apklausa buvo pildoma internetu, o tyrimo dalyviai buvo atrinkti patogiosios atrankos būdu. Šiuo tyrimu nesiekama gauti reprezentatyvių rezultatų, tačiau norima išsiaiškinti ir išryškinti galimas vėlesnių tyrimų problemas.

5 grafike pateikta rašinių temų įdomumo vertinimai. Panašu, kad mokiniams įdomiausia yra rašyti psichologinėmis, etinėmis ir filosofinėmis temomis, o neįdomiausia rašyti sociopolitinėmis temomis.

5 grafikas. Temų įdomumo vertinimai

Dažniausiai (55 iš 151) mokiniai rašo, jog jiems įdomu rašyti rašinius etinėmis temomis (kai kurie įvardina konkrečiau – laisvė, laimė, šeimos vertybės, draugystė). Antroje vietoje pagal dažnumą atsidūrė sociopolitinės (54) temos, tačiau čia reikėtų patikslinti, jog tai nėra temos apie televiziją, kompiuterių žalą, kaimą ir miestą (analizuojant rašinius būtent tokios temos buvo priskirtos prie socialinių temų – žr. 2 lentelę), mokiniai mini visuomeniškumo ir visuomenės (9), lyčių lygybės (4), feminizmo (3), tolerancijos (3 respondentai), patyčių temas (2), temas apie religiją (4), kriminalinį elgesį – žmonių vergovę šiomis dienomis (1), žmogžudystes (1). Taip pat mokiniams įdomu būtų rašyti apie patriotiškumą ir tautinę tapatybę (7), švietimo sistemą (5), pasaulyje aktualias temas (4), pabėgėlius iš

Sirijos (4). Mokiniai taip pat norėtų rašyti psichologinėmis temomis (27); apie meną (17) – teatrą, muziką ir filosofinėmis temomis (19).

56 proc. respondentų atsakė, jog sugalvoti laisvą rašinio temą buvo lengva. Dauguma respondentų parašė, kad jie žino, kas jiems įdomu, todėl nesunku sugalvoti temą. Vis dėlto beveik 40 procentų respondentų teigė, jog buvo sunku. Analizuojant atsakymus išsiskyrė dvi pagrindinės priežastys: 1) temų yra tiek daug, kad sunku išsirinkti vieną ar kelias; 2) labai retai tenka tai daryti, todėl nėra įgūdžio suformuluoti, išsirinkti temą – mokykloje laisva tema rašyti rašinių netenka, plg.: *„pirmasis, atviras klausimas gal kiek ir išgąsdino savo neapibrėžtumu ir laisve atsakymui“* (12 kl. mokinė).

126 respondentai (77 proc.) teigė, kad mokiniai stengiasi nerašyti savo minčių, nes bijo, kad jos nesutaps su mokytojų lūkesčiais ir tada rašinys bus įvertintas blogiau negu kai mokinys rašys šabloniškai ir jo mintys atitiks mokytojo mintis, plg.:

„Mes esame skatinami nerizikuoti reikšti savo asmeninių ir originalių minčių. Todėl tikrai žinau, kad dauguma stengiasi suformuluoti viską kuo paprasčiau, pasakyti vadovėlių mintis, nediskutuoti.“

„Norėdami gauti gerą pažymį, mokiniai žino, kad geriau nerašyti savo žodžiais. Tie, kurie turi, ką pasakyti, rašys ir taip, ir taip, mat jie nesijaudina dėl to, kaip juos supras, o sakys tai, ką nori pasakyti. Tokių žmonių mintys, išreikštos savais žodžiais, skiriasi nuo vadovėlyje pateiktų, dėl to juos nežino, kaip vertinti“

„Mano manymu, mokiniai norintys gauti gerą pažymį, rašinius rašo šabloniškai, vadovėliškai arba 'pagal mokytojos skonį'. Dažniausiai tik, suprask, maištaujantys laisvai lieja savo mintis.“

4. IŠVADOS

1. Ir seniau (Sovietų Sąjungos laikais), ir dabar (nepriklausomos Lietuvos laikais) viešajame diskurse ir kalbininkų tekstuose dažniausiai kalbama apie pablogėjusį raštingumą, tačiau nesiremiama objektyviais kriterijais. Vyrauja siauras raštingumo supratimas, orientacija tik į formalius dalykus ir nustatytas normas.
2. Bandomasis diachroninis mokyklinių rašto darbų tyrimas parodė, kad mokytojų taisomų (skyrybos, rašybos, stiliaus, gramatikos ir vadinamosios kalbos kultūros) klaidų skaičius šimtui žodžių yra palyginti nedidelis, vidutiniškai 1,02 klaidos šimtui žodžių. Nėra polinkio, kad specifinio pobūdžio

klaidos būtų būdingos vienam laikotarpiui – tiek iki 1989, tiek vėliau klaidų tipai ir pobūdis nesikeičia.

3. Diskurse nurodomų raštingumo prastėjimo priežasčių tyrimas nepatvirtino. Pavyzdžiui, nematyti, kad mokinius, kaip teigiama, veiktų elektroninės terpės kalbos normos: rašiniuose nėra „šveplavimo“ ar santrumpų, būdingų elektroniniams žanrams.
4. Bandomuoju tyrimu fiksuotas bendro klaidų skaičius augimas, tačiau skaičiai nėra dramatiški: klaidų padidėjo nuo vidutiniškai 0,69 klaidos 100 žodžių 1955–1989 metų laikotarpiu iki 1,35 klaidos 100 žodžių 1990–2014 metais. Pastebėta, kad Nepriklausomybės laikotarpiu mokytojai labiau taiso stilių.
5. Ateityje rezultatai tikrintini su didesne rašinių imtimi, taip pat reiktų atkreipti dėmesį, ar negriežtėja rašto darbams keliamos normos. Pirminiai interviu su šiandieniniais mokytojais rodo, kad taisymams dėl orientacijos į egzaminą skiriama itin daug dėmesio (Keturkienė, Vaicekauskienė 2015).
6. Tikėtina, kad mokiniai mokykloje dažnai rašo ne savais žodžiais ir ne apie tai, kas jiems yra svarbu ir įdomu, todėl neugdomi įgūdžiai ir mažėja motyvacija kurti autentišką tekstą.
7. Tyrimo rezultatus galima interpretuoti ir iš psichologinės perspektyvos: nuolat girdint, kad raštingumas prastėja, susiformuoja kognityvinė pasiekiamumo euristika (Kahneman, 2015), kuri pasireiškia tuo, kad tik išgirdus žodį „raštingumas“ kyla asociacija „prastas“ arba „aš neraštingas“. Nepasitelkdami racionalaus mąstymo žmonės vėl ir vėl pasisako vis taip pat, vis menkindami savo sugebėjimus ir įgūdžius ir nepalikdami vietos pozityviam supratimui. Tai paaiškintų neigiamos nuomonės vyravimą viešajame diskurse.
8. Remiantis grėsmės valdymo teorija (*ang. Terror Management Theory*), kalba yra vienas iš labai svarbių pasaulėžiūros gynybos konstrukto (Greenberg, Pyszczynski, & Solomon, 1986). Jos pokyčiai griauja barjerą, apsaugantį nuo mirties ir baigtinumo baimės. Vejami egzistencinės baimės neišlikti ir po savęs nieko nepalikti, žmonės ima bijoti naujovių ir prieštaravimų nusistovėjusioms normoms, šiuo atveju, kalbos normoms. Nesąmoningai žmonės ima ginti savo pasaulėžiūrą (šiuo atveju, kalbos normas) kalbėdami apie raštingumo nuosmukį. Taigi deklaruojamas poreikis gerinti raštingumą gali būti susijęs ne su pačia raštingumo raida, o su ideologine savigyna.

5. ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

5.1. Šaltiniai

5.1.1. Internetinė žiniasklaida

Baliutavičiūtė Eglė (2015). *Kodėl smuko jaunuolių raštingumas Lietuvoje?*

<http://www.ziniuradijas.lt/epizodas/2015/09/08/kodel-smuko-jaunuoliu-rastingumas-lietuvoje/48210>

Banis Jūras, Juozas Galgaitis, Irena Smetonienė, Dainora Eigminienė (2012). *Beraščių karta: dėl klaidų jau tenka atmesti ir disertacijas*. <http://www.delfi.lt/news/daily/education/berasciu-karta-del-klaidu-jau-tenka-atmesti-ir-disertacijas.d?id=58666579>

Daujotytė Viktorija, Jolanta Zabarskaitė, Romas Lazutka, Vytautas V. Landsbergis, Andrius Mamontovas, Austėja Landsbergienė (2015). *Raštingumas XXI amžiuje – kaip jį mato žymūs Lietuvos žmonės*.

<http://lituanistusamburis.lt/rastingumas-xxi-amziuje-kaip-ji-mato-zymus-lietuvos-zmones/>

Juciuvienė Irena (2014). *Technologijų iliuzijose tarpsta naujos kartos beraščiai*.

<http://gargzdai.lt/technologiju-iliuzijose-tarpsta-naujos-kartos-berasciai/>

Lisauskienė Vida, Dalia Juodenienė, Violeta Žebrauskienė (2014). *Ar beraščiai tik abiturientai: o gal užduočių rengėjai nepaskaitė programos?* <http://www.kurstoti.lt/s/2123/ar-berasciai-tik-abiturientai-o-gal-uzduociu-renejai-nepaskaite-programos>

Miliūnaitė Rita (2014). *Dėl prasto raštingumo – signalas apie rimtesnes problemas*.

<http://www.delfi.lt/projektai/atgal-i-mokykla-ismaniai/del-prasto-rastingumo-signalas-apie-rimtesnes-problemas.d?id=65527594>

Pavalkis D. (2013). *Mokinių raštingumas – ne tik lituanistų rūpestis*. <http://alkas.lt/2013/05/08/mokiniu-rastingumas-ne-tik-lituanistu-rupestis/>

Poderienė Nida, D. Pavalkis (2013). *Skelbiama kova su beraščiais: mažės testų, daugės rašinių ir diktantų, egzaminuos po 8 klases*. <http://www.delfi.lt/news/daily/education/skelbiama-kova-su-berasciais-mazes-testu-dauges-rasiniu-ir-diktantu-egzaminuos-po-8-klases.d?id=61004099>

Remeikienė Vilija, Juozas Rožas, Danutė Lisauskienė, Gediminas Akelaitis, Janina Kurtinaitienė (2014). *Ar išties tampame beraščių tauta, naikinanti „dangaus saulę“?* <http://mususavaite.lt/ar-isties-tampame-berasciu-tauta-naikinanti-dangaus-saule/>

Rimkutė Aušra (2013). *Kolegijos pirmakursių raštingumas: gal lietuvių kalbai nereikalingos nosinės raidės?* <http://konsultacijos.vlkk.lt/lit/102695>

Šerelytė, Renata, Jolanta Zabarskaitė, Nerijus Milerius, Antanas Andrijauskas (2013) *Mąžtantis visuomenės raštingumas: pražūtinga nieko nedaryti*. <http://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/14705>

Šmitaitė Iveta (2013). *Raštingumas – nykstanti žmogaus identiteto dalis?*

<https://inotecha.wordpress.com/2013/03/30/rastingumas-nykstanti-zmogaus-identiteto-dalis-2/>

Vaicekauskienė Vaicekauskienė (2013). *Jaunimo raštingumas mažėja? Nedarykime stabo iš lietuvių kalbos*.

<http://www.delfi.lt/news/ringas/lit/lvaicekauskiene-jaunimo-rastingumas-mazeja-nedarykime-stabo-is-lietuviu-kalbos.d?id=61155115>

Valotka Audrius (2014). *Šiandien išsilavinęs žmogus – nebūtinai raštingas?*

<http://www.ve.lt/naujienos/visuomene/svietimas/siandien-issilavines-zmogus---nebutinai-rastingas-1199184/>

Zabarskaitė Jolanta, Dainora Eigminienė (2011). *Lietuvių raštingumas gerokai suprastėjęs*.

<http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/lietuviu-rastingumas-gerokai-suprastejes.d?id=48337731>

5.1.2. Kalbininkų publikacijos profesinėje spaudoje (pagal LKI Sociolingvistikos skyriaus tekstų bazę „Apie kalbą 1960-2010 m. periodikoje. Šaltinių rinkinys“)

1965_KK_Ulvydas_Dėl kalbos kultūros sąvokos.htm

1975_KK_Būda_Ko trūksta stojamųjų egzaminų rašiniams.htm

1978_MK_Žukauskaitė_Dar kartą apie stojamuosius egzaminus.htm

1979_MK_Šoblinskas_Stilistika mokyklinėje kalbos programoje.htm

1979_MK_Pribušauskaitė_Spaudos apžvalga.htm

1983_MK_Klimavičius_Spaudos apžvalga 1.htm

1986_KK_Drotvinas_„Kalbos kultūra“ – mokyklai.htm

1987_MK_Balčienė_Spaudos apžvalga.htm

1989_MK_Nėra_LKD atkuriamasis suvažiavimas.htm

1989_KK_Butkus_Painus vertimo stilius – originalo šešėlis.htm

1990_Nėra_Vanagas_Lietuvių kalbos būklė.htm

1991_GK_Marčiulionytė_Keli pokalbiai ta pačia tema.htm

1992_GK_Nėra_LKD 2asis suvažiavimas.htm

1993_GK_Pupkis, Smalinskas_Valstybinės kalbos ugdymo reikalai.htm

1994_GK_Nėra_Kronika 4-5.htm

- 1995_GK_Urnėžiūtė_Gramatikos apologija.htm
1996_GK_Keinys_Lietuvių kalba XXI a. priešaušryje.htm
1996_GK_Kniūkšta_Palūžo kalbos kultūros ažuolas.htm
1998_GK_Ryklienė_Kalbos kultūra ir specialybės kalba.htm
1998_GK_Paulauskienė_Tautinė mokykla ir beraštė tauta.htm
1998_GK_Nėra_Mums rašo 4.htm
1998_GK_Nėra_Mums rašo 9.htm
1999_GK_Nėra_Kronika 10.htm
2001_GK_Nėra_Kronika 7–8.htm
2001_GK_Miliūnaitė_Šis tas apie bendrinę šnekamąją kalbą.htm
2002_GK_LKD_Lietuvių kalba reformuojamoje mokykloje.htm
2002_GK_Smalinskas_Kalbos inspekcija, visuomenės raštingumas.htm
2002_GK_Urnėžiūtė_Lietuvos raštingumas nerimas ir viltys.htm
2003_GK_Mikulėnienė_Lietuvių kalba kalbininkų akimis.htm
2004_GK_Nėra_Kronika 11.htm
2004_GK_Nėra_Kronika 3.htm
2004_GK_Nėra_Kronika 7.htm
2004_GK_Nėra_Mokyklos kalba – pagrindų pagrindas.htm
2004_GK_Smetonienė_Kalbos politika ir jos perspektyvos.htm
2005_GK_Nėra_Kronika 8–9.htm
2005_GK_Urnėžiūtė_Kalbos ir kultūros dalykai turėtų (Razmantienė).htm
2006_GK_Čižikienė_Didžiuojuosi, kad esu lietuvis.htm
2006_GK_Nėra_Kronika 4.htm
2007_GK_Nėra_Antrą kartą rašėme diktantą.htm
2008_GK_Čižikienė_Pasiekti, kad lietuvių kalba klestėtų.htm
2011_GK_Nėra_Kronika 5.htm
2012_Laikas_Ablačinskaitė_Internetas lietuvių kalbos darytojas.htm
2013_Delfi_Smetona_Kai kalnas eina pas Mahometą ar reiks lietuvių kalbą pritaikyti beraščiams.htm

5.2. Literatūra

Bauer, L. & Trudgill, P. (1998). *Language Myths*. London: Penguin Books.

- Besnier, N. (2000). Literacy. *Journal of Linguistic Anthropology*, 9 (1-2), 141–143.
- Cameron, D. (2000) *Good to Talk? Living and Working in a Communication Culture*. Sage.
- Goody, J. & Watt, I. (1963). The consequences of literacy. *Comparative Studies in Society and History*, 5 (3), 304–345.
- Greenberg, J., Pyszczynski, T., & Solomon, S. (1986). *The Causes and Consequences of a Need for Self-Esteem: A Terror Management Theory*. In R. F. Baumeister (Ed.). *Public Self and Private Self*. New York: Springer-Verlag. pp. 189–212.
- Hull, G. A. & Hernandez, G. (2008). Literacy. *The Handbook of Educational Linguistics, Chapter 23*, 328–337.
- Kahneman, D. (2015). *Mąstymas, greitas ir lėtas*. Vilnius: Eurigmas.
- Keturkienė, Vaicekauskienė (2015). Lietuvių kalbos mokytojai standartizavimo ideologijos nelaisvėje: nuostatos, praktikos, pasekmės. *Darbai ir dienos* [įteikta].
- Lietuvos statistikos departamentas. (2013). Gyventojai pagal išsilavinimą ir kalbų mokėjimą.
- Vacca, R. T. & Alvermann, D. E. (1998). *The crisis in adolescent literacy: is it real or imagined?* NASSP Bulletin, 82 (600), 4–9.
- Vallerand, R. J., Pelletier, L.G., & Koestner, R. (2008). Reflections on Self-determination theory. *Canadian Psychology*, 49 (3), 257–262.
- Wilson, P. M., Mack, D. E., & Grattan, K. P. (2008). Understanding motivation for exercise: a Self-determination theory perspective. *Canadian Psychology*, 49 (3), 250–256.
- Zinkevičius, Z. (1992). *Lietuvių kalbos istorija, t. 5. Bendrinės kalbos iškilimas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.